

УДК: 330.3

Мускеєв П. О., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Київський національний університет технологій та дизайну, м.Київ, Україна

ЕМІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Зовнішня та внутрішня міграція в Україні, що зумовлена довготривалою повномасштабною війною, стала чинником не тільки короткострокового демографічного шоку, а й структурним ризиком економічного розвитку. В цих умовах еміграція населення стає ключовим фактором що формує економічний потенціал України, оскільки вона безпосередньо впливає на розмір та якість наявних трудових ресурсів, видозмінює інвестиційний клімат та траєкторію повоєнного сталого розвитку. У сучасній економічній літературі зовнішня міграція розглядається крізь таких понять як «відтік мізків», «прирост мізків» та «циркуляція мізків» [1]. Міграція кваліфікованих фахівців з одного боку впливає на інтелектуальний та людський капітал, а також має безпосередній вплив на продуктивність праці, проте з іншого боку формує канали передачі знань, ділових зв'язків за умов обміну міграційними потоками та повернення осіб що виїхали закордон. Тому, економічний ефект від міграції значною мірою залежить від структури міграційних потоків, а економічний потенціал держави варто розглядати в контексті як внутрішнього людського капіталу, так і спроможності інтегрувати міграційні процеси в стратегію сталого економічного розвитку та акцентувати зусилля на поверненні висококваліфікованих фахівців.

В контексті наведеного вище, потрібно дослідити вплив міграційної кризи в Україні. Так, близько втрати населення внаслідок зовнішньої міграції оцінюються в 5,9 млн осіб, а внутрішня міграція нараховувала близько 3,7 млн внутрішньо переміщених осіб станом на кінець 2025 року [2, 3]. Такі значні міграційні потоки відображають масштабні соціальні та територіальні зміни в структурі розселення населення, та доступності і залучення трудових ресурсів. Важливо розуміти, що в контексті зовнішньої міграції, структура потоків є селективною, де значну частку складають жінки, діти, кваліфіковані спеціалісти з вищою освітою, що напряду створює ризики довгострокової втрати людського капіталу. За поточними оцінками, в разі тривалого неповернення 1,7-2,7 млн осіб

щорічні втрати ВВП можуть сягати до 5-8% [4], що має безпосередній негативний вплив на потенціал економічного зростання в Україні.

Трансформація трудових ресурсів України під впливом еміграції, внутрішнього переміщення та мобілізації населення проявляється у скороченні зайнятості та посиленні дисбалансів на ринку праці. Загальна зайнятість у 2025 році оцінювалась приблизно на 10,6% нижчою, ніж у 2021 році, що відповідає скороченню числа зайнятих приблизно на 1,3 млн осіб [2]. Попри поступове зниження безробіття, ринок праці залишається структурно напруженим: дефіцит працівників, особливо кваліфікованих, стримує економічне відновлення та посилює дисбаланс між попитом і пропозицією праці. Це дає підстави говорити про поглиблення структурного дефіциту робочої сили, зумовленого як її кількісним скороченням, так і невідповідністю наявних фахівців потребам економіки.

Вплив еміграції на інвестиційний потенціал та можливості повоєнного відновлення проявляється через взаємодію людського і фізичного капіталу. Сукупні прямі пошкодження інфраструктури та основних фондів України станом на 2026 рік оцінюються більш ніж у 195,1 млрд дол. США, в цей же час, потреба у відновленні та модернізації на десятирічний період становлять близько 587,7 млрд дол [5]. Масштаб відбудови істотно перевищує довоєнний річний ВВП країни й передбачає мобілізацію як внутрішніх, так і зовнішніх ресурсів, включно з приватними інвестиціями та пошуком зовнішніх джерел фінансування. Сценарні оцінки повоєнного розвитку України свідчать, що масштаби повернення мігрантів і приплив інвестицій є одними з ключових детермінант економічного зростання. Відповідно, недостатнє відновлення людського капіталу та низька інвестиційна активність підвищують ризики затяжної стагнації.

Міжнародні фінансові інституції пов'язують здатність України реалізувати сценарії відновлення зі станом її людського капіталу. Серед ключових обмежень називаються слабке повернення мігрантів, стійкий дефіцит робочої сили, безпекові ризики та пошкодження енергетичної інфраструктури. За таких умов навіть значні обсяги зовнішньої допомоги не забезпечать повноцінного економічного відновлення без відновлення кадрового потенціалу країни. Отже, проблема еміграції виходить за межі демографічної площини й безпосередньо стосується інвестиційної спроможності та довгострокової конкурентоспроможності національної економіки.

Водночас спостерігаються і потенційні можливості щодо повернення зовнішніх мігрантів та повторного залучення їх в економіку України. У 2025-2026

роках близько 57% українських біженців працездатного віку в Європі були працевлаштовані, однак рівень їхньої зайнятості приблизно на 20-22 відсоткові пункти нижчий, ніж у місцевого населення, а близько 60% працюють нижче свого рівня кваліфікації [4]. Це свідчить про часткове недовикористання українського людського капіталу за кордоном. Водночас інтеграція мігрантів у соціально-економічне середовище країн перебування створює потенціал для набуття нових мовних, професійних і комунікаційних навичок, а також розширення соціально-професійних зв'язків. За умови ефективної державної політики ці ресурси можуть бути трансформовані у джерело інвестиційного, інноваційного та підприємницького розвитку через повернення мігрантів або активну взаємодію з діаспорою.

Отже, еміграція населення в умовах війни та глобальної турбулентності виступає не лише демографічним викликом, а й центральним чинником трансформації економічного потенціалу України. Її вплив має подвійний характер: у коротко- та середньостроковій перспективі еміграція послаблює трудовий, інвестиційний і виробничий потенціал країни, тоді як у довгостроковому вимірі може стати ресурсом модернізації через повернення мігрантів, інвестиції та передачу знань. Саме тому міграційна політика має розглядатися як складова економічної політики повоєнного відновлення, а не лише як напрям соціально-демографічного регулювання.

Література

1. Batista C., Han D., Haushofer J. [та ін.]. Brain drain or brain gain? Effects of high-skilled international emigration on origin countries // Science. - 2025. - DOI: 10.1126/science.adr8861. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.science.org/doi/10.1126/science.adr8861>.
2. Y. Markuts, I. Studennikova, L. Mykhalyk [та ін.], Ukraine Human Capital Chartbook 2025 / KSE Institute. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/05/Ukraine-Human-Capital-Chartbook-2025.pdf>.
3. Ukraine Situation: UNHCR's 2026 plans and financial requirements / UNHCR, 2026. - 15 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://data.unhcr.org/en/documents/download/120716>.
4. Mykhailyshyna D. [та ін.]. Ukrainian refugees after three years abroad: how many and who will return? // Centre for Economic Strategy, 2025. - 97 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2025/03/ukrainian-refugees.-fourth-wave.pdf>.
5. Ukraine: Fifth Rapid Damage and Needs Assessment / World Bank, 2026. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/c52d910e-e4f9-4bcd-9257-6867bdd89dd4>.